

DEN NORSKE KIRKE

Hedrum menighet

Dato: 10. september 2024

J.nr.:

Arkivnr.:

Til Hedrum Menighetsråd valgt 2023

**Innkalling til møte i Hedrum Menighetsråd
tirsdag 17. september 2024**

Møtedato	17.09.2024
Sted og tid	Volds Minde Kl. 18.00 – 21.00

Mariann Eriksen, Arvid Gusland, Roar Juel Johannesen, Thórir Jökull Thorsteinsson, Christin Wilhelmsen, Kjell Østby

Varamedlemmer (møter fast): Ellen Marie Thon (1. varamedlem), Morgan Thorsen (2. varamedlem), Ann Jorun Østen (3. varamedlem)

Ansatte: Mette Muurmann Halvorsen, Vetle Seland Halvorsen, Lasse Rasmussen Moskvil

Forfall meldes leder.

Innledes med kort andakt av kateketen.

SAK 37/24	Godkjenning av referat fra møtet 20. august 2024 Forslag til vedtak: Referatet fra møtet 20. august 2024 godkjennes. Vedlegg: Forslag til referat
SAK 38/24	Møte med kateket og orientering om status for trosopplæringsarbeidet Kateket Lasse Rasmussen Moskvil gir en orientering om trosopplæringsarbeidet, inkludert konfirmantarbeidet. Forslag til vedtak: Til orientering
SAK 39/24	Orienteringer <ul style="list-style-type: none">• Orientering fra gudstjeneste- og kulturutvalget• Høstens arrangementer• Restaurering av kirkefasaden• Annet Forslag til vedtak: Til orientering

Besøksadresse
Romberggt. 4
3256 Larvik

Postadresse
Postboks 258
Sentrum
3251 Larvik

Telefon
33 17 30 00

Telefaks
33 13 07 22

Bankkontonr.
2440.07.57484

Organisasjonsnr.
976 990 730

DEN NORSKE KIRKE

Hedrum menighet

Dato: 10. september 2024

J.nr.:

Arkivnr.:

	Vedlegg: Brev av 16. august til LKFR angående restaurering av kirkefasaden
SAK 40/24	Eventuelt

Arvid Gusland, leder

Besøksadresse
Romberggt. 4
3256 Larvik

Postadresse
Postboks 258
Sentrum
3251 Larvik

Telefon
33 17 30 00

Telefaks
33 13 07 22

Bankkontonr.
2440.07.57484

Organisasjonsnr.
976 990 730

DEN NORSKE KIRKE

Hedrum menighet

Dato: 10. september 2024

J.nr.:

Arkivnr.:

VEDLEGG – ÅRSHJUL

Dato	Møte	Agenda
9. januar	Menighetsrådet	Endelig budsjett, offersøknader. Trosopplæringsplanen
13. februar	Menighetsrådet	Årsregnskap, årsmelding. Utnevning av medlemmer til utvalgene.
12. mars	Menighetsrådet	Restaurering av kirkens fasade
2. april	Menighetsrådet	Restaurering av kirkens fasade
7. april	Menighetsmøte	Årlig møte med orientering om arbeidet i soknet
16. april	Menighetsrådet	Informasjonsutvalget/menighetsbladet
14. mai	Menighetsrådet	Deltakelse av diakoniutvalget, gudstjeneste- og kulturutvalget og organist
18. juni	Menighetsrådet	Sommeravslutning
20. august	Menighetsrådet	
17. september	Menighetsrådet	Trosopplæringsutvalget og kateket
22. oktober	Menighetsrådet	
26. november	Menighetsrådet	Budsjett 1. behandling. Valg av leder og nestleder
11. desember	Adventssamling	

Besøksadresse
Romberggt. 4
3256 Larvik

Postadresse
Postboks 258
Sentrum
3251 Larvik

Telefon
33 17 30 00

Telefaks
33 13 07 22

Bankkontonr.
2440.07.57484

Organisasjonsnr.
976 990 730

Dato: 20. august 2024

J.nr.:

Arkivnr.:

Referat fra møte i Hedrum Menighetsråd tirsdag 20. august 2024

Møtedato	20.08.2024
Sted og tid	Volds Minde Kl. 18.00 – 21.00

Til stede:

Mariann Eriksen, Arvid Gusland, Roar Juel Johannesen, Thórir Jökull Thorsteinsson, Christin Wilhelmsen, Kjell Østby

Varamedlemmer (møter fast): Ellen Marie Thon (1. varamedlem), Morgan Thorsen (2. varamedlem), Ann Jorun Østen (3. varamedlem)

Soknepresten innledet med å lese Joh. 6, 28-35 om Jesus som livets brød.

SAK 33/24	Godkjenning av referat fra møtet 14. mai 2024 og protokoll fra epostbehandling 8. juni 2024 Vedtak: Referatet fra møtet 14. mai 2024 ble godkjent. Vedtak fra epostbehandling 8. juni 2024 ble godkjent: «Menighetsrådet mener Riksantikvarens vedtak av 23. mai 2024 har mangler som gjør det ugyldig og vedtok å klage på vedtaket.»
SAK 34/24	Orienteringer <ul style="list-style-type: none">Fra høsten er det 15 konfirmanter i Hedrum. Det blir et fellesopplegg med Nanset der de kan velge mellom tre ulike grupper; undervisning, KRIK/friluftgruppe og julespillet. Lasse har KRIK/friluftgruppen, hvor det er behov for en frivillig. Ellen Marie bidrar og eventuelt andre. To konfirmanter har meldt seg på julespillet « En magisk natt». Foreldremøte blir 28.08 kl. 1900. MR (Mariann) bidrar med servering. Kick off for konfirmantene fra Hedrum hos Arvid og Ann Kristin torsdag 22.08.Høstens program:<ul style="list-style-type: none">15.09 kl.11 Presentasjon av konfirmantene, salmekveld kl. 190028.09 Høstmarked på Volds Minde kl. 10-146.10 kl.11 Høsttakkefest/ gullkonfirmanter

Besøksadresse
Romberggt. 4
3256 Larvik

Postadresse
Postboks 258
Sentrum
3251 Larvik

Telefon
33 17 30 00

Telefaks
33 13 07 22

Bankkontonr.
2440.07.57484

Organisasjonsnr.
976 990 730

	<p>13.10 Temakveld om ensomhet ved Hilde Østby kl.1900, som registreres som arrangement under Verdensdagen for psykisk helse. 20.10 kl.11 Fam.gudstjeneste. kl.19 Jazzkonsert, Kleiven Trio. 3.11 Allehelgensdag- åpen kirke til kl.19. 17.11 kl.11 Gudstjeneste 23.11 Juleverksted kl.14-17 29-30.11 Julespill «Magisk natt i Betlehem» fre. kl.10 og 12 lør. kl..15 1.12 kl.11 Lysmesse 24.12 og 25.12 Julaften og juledag. Juletefest 9.02.25 Oppsetting med Svein Tindberg</p> <ul style="list-style-type: none">• Våpenskjoldene i krypten bør tas vare på. Roar kontakter relevante fagpersoner <p>Vedtak: Til orientering</p>
SAK 35/24	Revidering av budsjett Vedtak: Forslag til revidert budsjett ble vedtatt.
SAK 36/24	Eventuelt Det er behov for elektrisk tangentinstrument som kan brukes til arrangementer utendørs. Vetle kontaktes. Det ble samtalt omkring prosessen med kirkefasaden. Etiopisk ordtak: «Hvis mange nok edderkopper vever sammen et spindeltev, kan de stoppe en løve.»

Arvid Gusland, leder

Morgan Thorsen, sekretær

Larvik, 16. august 2024

Larvik kirkelige fellesråd

Hedrum kirke – restaurering av fasaden

Hedrum menighet mener det er en feil beslutning å tildekke kirkens steinfasade ved å påføre puss og hvit kalk. Menigheten har derfor klaget Riksantikvarens vedtak om istandsetting av sørveggen på Hedrum kirke inn for Klima- og miljødepartementet. Vår klage er først og fremst rettet mot det sviktende grunnlag fellesrådet har fattet beslutning på basis av. Vi finner grunn til gjennom dette brevet å oppsummere overfor fellesrådet hvorfor vi mener beslutningen er feil og basert på sviktende og lømfeldige premisser.

Samtidig vil vi i dette brevet knytte kommentarer til kirkevergens og fellesrådets rolleforståelse og utøvelse av sine oppgaver.

Feil beslutning fattet på sviktende og lømfeldig grunnlag

Beslutningen om å hvitkalke kirken er basert på mangelfulle bygningstekniske vurderinger. De faglige vurderingene er utarbeidet av Fabrica AS og avviker fra en allmenn oppfatning blant eksperter på murverk. Fabricas vurderinger og anbefalinger har et eksperimentelt utgangspunkt. Vurderinger som er gitt i forprosjektet har også vært varierende og til dels inkonsistente. Staten velger selv ikke å hvitkalke sine egne middelalderbygg, som Akershus festning. Menighetsrådet har gjentatte ganger de siste to årene bedt om at et bredere utvalg av eksperter ble trukket inn, og at man innhenter kunnskap om hva staten gjør på egne bygninger. I mangel av slike analyser og vurderinger inviterte menighetsrådet i april en rekke av landets ledende eksperter på murverk og bygningsfysikk til befaring og til å komme med uttalelser. Konklusjonen for Hedrum kirke var klar: Det advares mot hvitkalking. Påføring av tynnpuss utgjør liten eller ingen beskyttelse av fasaden, men innebærer stor risiko og store vedlikeholdskostnader. Det er fugingen som er avgjørende for transport av fuktighet. Det ble også påpekt at hvitkalking gjør at veggen i mindre grad varmes opp slik en mørk stein bidrar til. Dette hindrer uttørring av fuktighet og fremmer begroing.

Beslutningen er basert på en lømfeldig og feilaktig gjengivelse av kirkens restaureringshistorie. Den hvite pussen ble hugget ned for hundre år siden fordi den skapte store problemer, ikke fordi det var «tidens mote» å gjøre det, slik Riksantikvaren har hevdet. Kalkpussen sprakk opp og falt ned. Ved at fasaden har stått uten hvitkalking i hundre år, har vi sluppet jevnlig kalking og mye vedlikeholdsarbeid. Og vi har sluppet problemene med at puss faller av, slik man opplever ved andre kirker. Sementen man fuget med for hundre år siden var riktignok et uheldig valg i det

Besøksadresse	Postadresse	Telefon	Organisasjonsnr.	Bankkontonr.
Romberggt. 4 3256 Larvik	Postboks 258 Sentrum 3251 Larvik	33 17 30 00	976 990 730	2440.07.57484

lange løp¹. Dette kan vi nå rette opp ved å fuge med kalkmørtel. Men det er ingen grunn til at man igjen skal hvitkalke hele fasaden og risikere å havne i den samme problematiske situasjonen som utløste fjerningen av pussen.

Det er ikke gjort vurderinger av de økonomiske konsekvensene av hvitkalking. Menighetsrådet har siden våren 2023 etterlyst konkrete beregninger og kalkyler som viser restaureringskostnader, vedlikeholdskostnader og livsløpskostnader. Kirkevergen har hevdet at dette ikke er mulig å ta frem, på tross av at slike kalkyler ellers er et obligatorisk grunnlag for å fatte beslutninger. I andre restaureringer av steinfasader fra middelalderen har økonomi vært blant de sentrale argumentene mot hvitkalking. Tiltaket har for øvrig ikke bare konsekvenser for sørveggen. Kirken kan ikke på varig basis stå med én hvit vegg. Bygningsteknisk er det ikke avklart og vurdert at det er nødvendig å skifte ut sementfugene i alle veggene i overskuelig fremtid på grunn av fuktighet. Vedtaket om kalking/hvitting har dermed store følgekostnader de nærmeste årene som ikke har vært til vurdering.

Menighetens motstand mot hvitkalking synliggjør store opplevelsesverdier som det ikke er tatt hensyn til. Dette dreier seg om langt mer enn estetiske preferanser og hva man er vant med. Steinfasaden oppleves sterkt symbolsk ladet² og har skapt tilhørighet og identifikasjon. Fasaden danner et kraftfullt bilde på hva vi sammen kan få til, individuelle ulikheter til tross. Menigheten mister utsikten til dette store dugnadsprosjektet når fasaden kalkes. Vi vet ikke hvor lenge kirken var hvitkalket før 1930. Men uansett lengden av pusstradisjonen, har dagens menighet og folk i Hedrum kun opplevd kirken slik den fremstår idag, med frilagte vegger. En pusset og hvittet kirke er ikke en mer riktig historieformidling enn kirken slik den står i dag. Engasjementet knyttet til hvitkalkingsvedtaket viser den sterke tilknytningen folk har til Hedrum kirke – og hva som går tapt av verdier om kirkens unike steinfasade skjules.

I vår klage med vedlegg har vi gitt en utdypende redegjørelse med dokumentasjon. Kopi av klagen ble også sendt kirkevergen og fellesrådet.

Sviktende rolleforståelse og mangelfull forvaltning

Fellesrådet skal i henhold til kirkeordningen ivareta oppgaver på vegne av menighetene og den kirkelige virksomhet i kommunen. Blant oppgavene er drift og vedlikehold av kirkene, som menighetene er eiere av. Fellesrådet skal også ivareta menighetenes interesser overfor kommunen.

¹ Det opprinnelige forslaget, fremmet av Riksantikvarens restaureringskonsulent, Domenico Erdmann, var å fuge med kalkmørtel, uten å hvitkalke. Dessverre valgte arkitekt Haldor Larsen Børve, som sto for restaureringen, å benytte sement istedenfor kalkmørtel.

² Menighetens tidligere sokneprest Yngve Mardon Knudsen siterer apostelen Peter i kirkens 950-års jubileumsbok: «Kom til ham, den levende stein, som ble vraket av mennesker, men er utvalgt og dyrebar for Gud, og bli selv levende steiner som bygges opp til et åndelig hus!» Antikvaren Anders Bugge sa i sin tale etter restaureringen i 1930: «Våre fedre visste nok at menneskeverk er forgjengelig og at Gud ikke bor i bolig av menneskehender. Men de vilde allikevel bygge utover den nærmeste forgjengelighet. Bøndene i Hedrum hører til de første her i landet som bygget sin kirke i sten, et gjenstridig materiale som de ikke var vant til å behandle.» Det er ikke et bygningshistorisk «spennende» murverk der man f.eks. kan finne ombrukte bygningsfragmenter fra eldre bygninger, men det manifesterer en stor kollektiv bestrebelse: At steinmaterialet er så ulikartet, skyldes ifølge en utbredt teori at hver gård i Hedrum måtte bidra. Det samme var tilfelle da innbyggerne i 1664 ble pålagt å skaffe 500 lass med gråstein til kirkens utvidelse. «Det forteller meg», skriver sokneprest Knudsen, «at det er bygdas kirke. I gammel tid har hver og en bidratt til å bygge katedralen. Hver gård og grend har gitt sitt bidrag.»

DEN NORSKE KIRKE

Hedrum menighet

Vi mener det må meget gode grunner til å endre fasaden etter hundre år mot menighetens vilje. I et notat til Riksantikvaren datert 17. juni 2024 uttaler kirkevergen og leder/nestleder i fellesrådet at fellesrådet «la stor vekt på menighetens syn» da beslutningen ble fattet. Dette fremstår som tomme ord. Kirkevergen og Riksantikvaren har gjennom hele prosessen motsatt seg menighetens anmodning om å innhente og forholde seg til andre vurderinger enn det Fabrica står for. I notatet vises det til at saken ble utsatt «for å påse at Hedrum menighets syn ble fullstendig belyst». Den ekstra tiden ble imidlertid ikke benyttet til å innhente nye vurderinger eller lytte til og ta inn over seg menighetens syn. Tiden ble utelukkende benyttet til å forsøke å endre menighetsrådets oppfatning, blant annet da fellesrådets leder hadde et innlegg i menighetsrådets møte. Kirkevergen benyttet tiden til å kommunisere at Riksantikvaren ikke vil godkjenne annet enn kalking og hvitning. De mange spørsmål som menigheten har stilt ble ikke besvart, og menighetsrådet fant derfor som nevnt ovenfor selv å engasjere et bredt panel av eksperter i en egen befarings og vurdering av kirkens fasade. I det nevnte notatet til Riksantikvaren forklarer kirkevergen at de fremlagte ekspertvurderingene fra menighetsrådet «ikke hadde tyngre relevant betydning». Vårt panel av eksperter har imidlertid, i motsetning til hva kirkevergen påstår, betydelig erfaring med kalkmørtler og restaurering av middelalderbygg. Erfaringen er bred, og særlig omfattende innen bygningsfysikk, hvor Fabrica og Riksantikvaren mangler synlig og dokumentert kompetanse.

Det er menigheten som også «eier» opplevelsesverdiene relatert til kirken. Vi har ikke erfart noen interesse for å forstå folks forhold til kirken slik den har fremstått de siste hundre år, verken fra kirkevergens eller Riksantikvarens side.

Riksantikvaren ga til kjenne sin kulturhistoriske og bygningstekniske oppfatning om restaureringen av fasaden, før både menighetsrådet og fellesrådet fattet sine vedtak. Det tilligger imidlertid kirkevergen å gjøre en selvstendig vurdering av hva som er riktig tiltak og hva som tjener kirken og menigheten. Denne vurderingen vil omfatte langt flere momenter enn det som er Riksantikvarens ansvarsområde.

Kirkevergen og Riksantikvaren har gjennomgående sluppet frem synspunkter som støtter et forhåndsbestemt premiss om at kirken bør kalkes, og underkjent argumenter for det motsatte. Vi vet ikke om svakhetene ved beslutningsgrunnlaget skyldes manglende rolleforståelse, manglende kompetanse eller begge deler. Under enhver omstendighet gir ikke denne saken menighetsrådet noen grunn til å ha tillitt til at kirken vedlikeholdes og forvaltes på en forsvarlig måte på vegne av menigheten, som eier kirken.

Heller ikke arbeidet og utviklingen i saken etter at fellesrådet fattet sin beslutning gir grunn til tillitt. Menighetsrådet ble gitt en forsikring om at rådgiveren som ble brukt i utrednings- og forprosjektfasen ikke skulle benyttes i utføringsfasen. Likevel er Fabrica benyttet som rådgiver etter at det arbeidet ble igangsatt. Og metoden som benyttes i restaureringen (fuging i mai/juni og kalking i august) avviker fra de vurderinger som har ligget til grunn for vedtaket. Det har vært et sentralt og gjennomgående poeng fra Fabricas side i rapporter og møter (inkludert «folkemøtet» i september i fjor) at spekking og kalking må skje vått-i-vått, både av kostnadsmessige og bygningstekniske grunner. Den fremførte forklaringen på avviket er vanskelig å forstå. Metoden fremstilles som et «kompromiss», men fremstår som tilfeldig. Fabrica har valgt en metode som de tidligere har advart mot, nemlig at man lar fugene herde før kalking.

Besøksadresse	Postadresse	Telefon	Organisasjonsnr.	Bankkontonr.
Romberggt. 4 3256 Larvik	Postboks 258 Sentrum 3251 Larvik	33 17 30 00	976 990 730	2440.07.57484

DEN NORSKE KIRKE

Hedrum menighet

Det mest alvorlige er likevel at kirkevergen har valgt å gjennomføre arbeidet på tross av menighetens protest og klage på vedtaket. Departementet vedtok ikke å gi klagen såkalt oppsettende virkning, det vil si et pålegg om å stanse arbeidet, blant annet med begrunnelsen at pusslaget kan fjernes igjen. Kirkevergen burde opplagt likevel ha stanset arbeidet. Ved å gjennomføre hvitkalkingen har kirkevergen ikke bare utløst en risiko for en ekstra kostnad ved både å påføre og fjerne pussen. En tildekking av steinfasaden fremprovoserer også sterke reaksjoner. At kirkevergen ikke stanset arbeidet viser med all tydelighet en manglende forståelse for hva saken dreier seg om for folk og for menigheten.

Det er vårt håp at fellesrådet tar våre innspill til behandling på en forsvarlig måte. Den situasjonen som har oppstått er svært uheldig for menigheten og den videre samhandlingen mellom menigheten og fellesrådet, men også for forholdet til for eksempel kommunen.

Med hilsen

For Hedrum menighetsråd

Arvid Gusland